

PÁLYÁZATI BESZÁMOLÓ

Korábbi pályázatainkat – a novellapályázatot 1991-ben és a kritikapályázatot '92-ben – a *Holmi* jól felfogott és leplezetlen önérdeke diktálta. Jó novellára és jó kritikára égető szükségünk van, és a kínálat mindkettőből jóval szerényebb, mint a kereslet, a piacon pedig dúl a konkurenciaharc. Versfordítást ellenben csak alkalomadtán közlünk, és szinte sohasem rendelünk. Az alkalom az szokott lenni, hogy valakinek szenvedélyes vágya támad valaminek a lefordítására, és mi ennek örülünk. (Persze csak ha jó a fordítás.) Az ilyen szenvedély azonban mintha kihalófélben volna. Hány költő van még, akit mindaddig nem hagy nyugodni egy-egy idegen nyelven olvasott vers élménye, amíg meg nem szólaltatta azt a verset magyarul?

A piaci viszonyok is alaposan megváltoztak. Hol vannak már az egyes nemzetek vagy akár földrészek költészetét bemutató vaskos antológiák, a nagy költői életművekből válogató sorozatok? Másfelől, ami mégiscsak megjelenik – kötetben vagy folyóiratban –, azt megszűri-e kellő hozzáértéssel az ellenőrző szerkesztésnek az az alapos figyelme, amely talán mégsem tartozik az előző korszak kárhuzatos és elvetendő hagyományai közé? Mintha a könyv- és lapkiadás jelenlegi, némiképp zűrzavarosnak és talán átmenetinek mondható helyzetében a versfordítás iránti kereslet radikális megcsappanásával egyidejűleg a korábbinál tágabb tere nyílna az elszánt dilettantizmusnak. Azért-e, mert a jó fordítók hovatovább kihalnak? Nehéz elhinni. Még nehezebb beletörődni. Egy-egy költő meg tud lenni fordítás nélkül, de egy egész költészet aligha.

Mindenesetre szeretnénk volna tisztábban látni, hogy is állunk. Nem titkoltuk, hogy elsősorban azokra vagyunk kíváncsiak, akik még nem tudhatnak maguk mögött számottevő fordítói életművet. „*A versfordítókedv élénkítése céljából és a tehetség kiválasztódását megkönnyítendő*” hirdettük meg pályázatunkat. És nem csalódtunk. Vagy legfeljebb kellemesen.

Hogy a kiválasztást a zsűri számára is megkönnyítsük, a pályázati anyagot két – kötelező és szabadon választott – részre osztottuk. Kötelező anyagként három verset kellett lefordítani a megadott huszonkettőből. Ezeket hét nyelvből (angol, német, francia, latin, olasz, spanyol, orosz) válogattuk össze hármassával, az angolokat egy amerikaival megtoldva. Általában kötött formájú, nyelvenként kor és jelleg szerint különböző verseket szemeltünk ki. A három kötelező mellé három rövidebb vagy egy ötvensorosnál hosszabb verset lehetett szabadon választani. A pályaműveket öttagú zsűri bírálta el, öt költő-műfordító: Imre Flóra, Lator László, Nádasdy Ádám, Somlyó György, Várady Szabolcs. A pályázat jelíges volt. Az eredményhirdetést könnyelműen – igaz, csak „előreláthatólag” – decemberre ígértük. Rosszul mértük fel erőnket és lehetőségeinket. A beérkezett 54 pályamű közül 34 – összesen 202 versfordítás – maradt versenyben az első kritikai szűrés után, és igényelt egyenként alapos figyelmet, összevetést az eredetivel, majd egymással. 1995. december 20-ára sikerült a zsűrinek meghoznia a döntést. Az eredményt a *Magyar Hírlap* közölte 1996. január 13-án. A díjakat február 6-án osztottuk ki az Írószövetség székházában.

Egy kis statisztika. Összesen 318 fordítás érkezett. Nyelvek szerinti megoszlásuk a következő: 136 angol, 67 német, 35 francia, 29 latin, 21 orosz, 7 olasz, 6 szerb, 3-3

cseh, román, spanyol, okszitán, 1-1 eszperantó, holland, ógörög, portugál, török. A kötelező anyagból 171 fordítás készült; a nyelvek sorrendje nagyjából ugyanaz. Érdekesebb a kép, ha a közlésre elfogadott, illetve kellő javításokkal elfogadható fordítások összesített számaikat nézzük. A kötelező anyagból a francia költőket fordították a legjobban, összesen 14 verset. A további sorrend: 9 angol, 7 német, 5 latin, 3 olasz, 2-2 orosz és spanyol. A szabadon választott anyagból ismét az angolok vannak az élen (21), jóval utánuk következnek 7-7 német és francia, 4 latin, 2 orosz, 1-1 ógörög, holland és eszperantó.

Ha mármost a költőket tekintjük, az összes pályázó közül legtöbben (23-an) John Donne SONG-jával tettek kísérletet. A további sorrend: Wordsworth 19, Frost 18, Larkin, Gryphius, Benn 12, Ronsard, Nietzsche 11, Mallarmé 9, Horatius, Puskin 7, Ovidius, Cadou 6, Lucretius, Mandelstam 4, Borges, Pascoli 3, Kuznyecov 2, Bécquer, Luzi 1. A spanyol Fray Luis de León és ami sokkal meglepőbb, Petrarca versét senki sem választotta. Pedig a szonetteknek (Ronsard, Gryphius, Wordsworth) amúgy nagy volt a keletjük. Más kérdés, hogy a választott versekből hány elfogadható fordítás készült. Ebben a tekintetben is Donne a listavezető – hátulról. A 23-ból *talán* egyet lehet majd közölni. Ez a feltűnő kudarc önkritikára készített. Vannak versek, amelyeknek a sikeres lefordításához rendkívüli tudás, ihlet és szerencse összetalálkozása szükséges. Úgy látszik, Donne SONG-ja is közéjük tartozik a könnyed lejtésű, de szövevényes képzetű rövid soraiba zsúfolt ötletfüzéreivel, a bonyolultan megteremtett egyszerűségével. A másik vers, amit alighanem hiba volt felvenni a kötelező anyagba, Gottfried Benn FRAGMENTÉ-je. A SONG dalszerűségével ellentétben itt a szöveg prózaisága és grammatikai buktatói állítják szokatlanul nehéz feladat elé a fordítót. Az eredmény 12-ből 1. Ismét csak talán. Ha viszont az az egy – akár 18-ból, mint Robert Frost versének esetében – teljesen meggyőző, sikeres fordítás, akkor már elmondhatjuk, hogy a kitűzött cél nem volt irreális. Akárcsak Wordsworth szonettje, amelynek 2 fordítását fogadtuk el a 19-ből. A próbálkozások számához mért siker aránya Mario Luzi versét illetően a legkedvezőbb: 1:1. René Guy Cadou versének 6 fordításából reményeink szerint 4-et, sőt talán 5-öt tudunk közölni. A franciakon kívül csak egy vers, a Philip Larkiné közölhető valószínűleg 3-nál több (4, de lehet hogy 5) fordításban. A szabadon választott versek között – közlésre elfogadva – egy költő szerepel 2-nél több verssel (6-tal): Robert Frost. Végül egy utolsó adat – arról, hogy egy-egy pályázó hány nyelvből fordított: 6 nyelvből 1, 4-ből 3, 3-ből 8, 2-ből 15.

A zsűri a magyar versfordításban régóta meghonosodott kritériumokat alkalmazta, tehát a lehető legteljesebb formai-tartalmi-stílusbeli hűséget kérte számon, természetesen a lehetőségek határain belül, és semmiképpen sem formálisan, vagyis mindenekelőtt a fordítás költői értékére figyelve. Nem mindig könnyű persze megítélni, és gyakran egyéni ízlés, verhallás dolga, hogy ki mikor és miben észleli annak a kényes határnak az átlépését, amelyen túl az önkényesség, a csonkítás vagy felhígítás, az elszűrítés vagy túlszínezés, egyszóval a „hűtlenség” kezdődik. Minden zsűritag szeljegyzetekkel, aláhúzásokkal látta el a maga példányait, ezeket aztán összesítettük vagy megvitattuk, és ennek alapján döntöttünk a fordítás elfogadásáról. Többféleképpen. Van, ami jó úgy, ahogy van. Vagy úgy rossz, ahogy van. Elég rájuk egy szó: igen – nem. Bőven akad azonban közbülső eset, több fokozatban. Van, amit elfogadtunk, apróbb javításokat javasolva. De van jó néhány olyan fordítás is, amelyet feltétlenül fogadtunk el: nagyobbrészt szép, kár lenne veszni hagyni; de csak akkor közölhető, ha a félresiklott részeket sikerül hozzájavítani a jókhoz. Ezért szerepel a fentebbi sta-

tisztikákban annyi „talán” és „reményeink szerint”. Optimális esetben a *Holmiban* megjelenendő fordítások száma eléri a kilencvenet, és a legrosszabb esetben sem lesz kevesebb ötvennél.

A közlésre máris elfogadott fordítások – a díjazottakon kívül – Ballagi Zsigmond, Fejes György, G. István László, Kun Árpád, Lackfi János, Lengyel Balikó Péter, Sallay Kornélia, Sándor Beáta és Szabó Szilárd művei. És bizakodva várjuk vissza Bánosi György, Báthori Csaba, Gherdán Tamás, Gloviczki Zoltán, Halmai Tamás, Mesterházi Mónika, Nagy Sebestyén, N. Kiss Zsuzsa, Rozgonyi Iván és Vojnits Imre munkáit.

A zsűri hét pályaművet ítelt díjazandónak. A legegyenletesebben magas színvonalú összteljesítményért az első három díjat a következők kapták:

- I. díj (70 000 Ft): Ertl István,
- II. díj (50 000 Ft): Tóth Krisztina,
- III. díj (30 000 Ft): Varró Dániel.

További 20-20 000 Ft-os díjat ítelt meg a bírálóbizottság Papp Gábor Zsigmondnak, különös tekintettel a kötelező Pascoli-vers és Lermontov A SELLŐ című versének fordítására; Tatár Sándornak, mindenekelőtt Gryphius- és Platen-fordításáért. A „Sum Mir” jeligéjű pályamű három Robert Frost-vers fordításával, az „Ahania” Mandelstam- és Ronsard-tolmácsolásával tűnt ki. Nagyot nézett azonban a bizottság, amikor kinyitottuk a jeligéket leleplező két borítékot. Mind a kettő – sőt még két másik is – ugyanazt a nevet tartalmazta: az Imreh Andrásét. Mármost mit tegyünk? Diszkvalifikáljuk, mert megszegte a szabályokat? Vagy a négy pályaműből csak egyet fogadjunk el? De melyiket? 24 fordításából 17 jó, nem egy kitűnő. Ha lett volna szíve csak a legjobb hatot beküldeni... De a zsűrinek sem volt szíve lemondani a jó fordításokról. Beírta annyi szankcióval, hogy a pályaműveknek ítelt két díj helyett egyet adott közös gazdájuknak.

Kisebb mértékben egyébként mások is túlteljesítették a feladatot. Ami végtére is csak nyomatékosítja e pályázat jó reménnyel kecsegtető híradását. A magyar költészet fényes és életbe vágó fordítói hagyománya továbbra is életképes. A friss tehetség és hajlandóság megvan hozzá. Most még az alkalmat várja – idővel talán meg is tudja teremteni magának.

Várady Szabolcs